

STEFAN ZWEIG
Bilinmeyen Bir Kadının Mektubu

Brief einer Unbekannten

İletişim Yayınları 2887 • Dünya Edebiyatı 265

ISBN-13: 978-975-05-2869-9

© 2020 İletişim Yayıncılık A.Ş. / 1. BASIM

1. Baskı 2020, İstanbul

DIZI YAYIN YÖNETMENİ Murat Belge

YAYINA HAZIRLAYAN Emre Bayın

KAPAK Suat Aysu

KAPAK RESMİ Paul Klee, “Anne ve Çocuk”, 1938

UYGULAMA Hüsnü Abbas

DÜZELTİ Oben Üçke

BASKI Sena Ofset · SERTİFİKA NO. 45030

Litros Yolu, 2. Matbaacılar Sitesi, B Blok, 6. Kat, No: 4NB 7-9-11
Topkapı, 34010, İstanbul, Tel: 212.613 38 46

CİLT Güven Mücellit · SERTİFİKA NO. 45003

Mahmutbey Mahallesi, Devekaldırımı Caddesi, Gelincik Sokak,
Güven İş Merkezi, No: 6, Bağcılar, İstanbul, Tel: 212.445 00 04

İletişim Yayınları · SERTİFİKA NO. 40387

Cumhuriyet Caddesi, No. 36, Daire 3, Seyhan Apartmanı,

Harbiye Mahallesi, Elmadağ, Şişli 34367 İstanbul

Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58

e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

STEFAN ZWEIG

Bilinmeyen Bir Kadının Mektubu

Brief einer Unbekannten

ÇEVİRİ VE ÖNSÖZ

Kıvanç Koçak

STEFAN ZWEIG 28 Kasım 1881'de bir tekstil fabrikatörünün oğlu olarak Viyana'da doğdu. İlk gençlik günlerinden itibaren çeşitli gazetelerde şiirleri ve yazıları yayımlandı. 1899'da Viyana'daki *Neuen Freien Presse* gazetesinin kültür sanat sayfasında çalışmaya başladı. 1901'de şiirlerinden oluşan ilk kitabını çıkardı: *Silberne Saiten* (Gümüş Teller). Baudelaire, Verlaine ve Verhaeren'den çeviriler yaptı. Berlin ve Viyana'da Germanistik, Romanistik ve felsefe eğitimi gören Zweig, Viyana Üniversitesi'nde Hippolyte Taine üzerine yaptığı çalışmasıyla 1904'te felsefe doktoru unvanını aldı. Hikâye, novella, tiyatro gibi çok çeşitli türlerde birbirini ardına eserleri yayımlanmaya başladı. Avrupa'nın çeşitli ülkelerine yaptığı geziler yanında Hindistan'a, Amerika'ya ve Küba'ya da gitti. Birinci Dünya Savaşı'nın başlamasıyla Avusturya Savaş Bakanlığı Savaş Arşivleri'nde, bir yandan da *Donauland* gazetesinde çalıştı. Savaş karşıtı, pasifist açıklamalarıyla dikkat çekti. Savaş sonunda bakanlıktaki görevinden ayrılıp kısa bir dönem İsviçre'de yaşadı. 1919'da Salzburg'daki evine döndü, ertesi yıl Friederike von Winternitz'le evlendi. Üretkenliğini hiç kaybetmeden yazan Zweig'in 1928'e kadar *Korku*, *Üç Usta*, *Amok Koşucusu*, *Bilinmeyen Bir Kadının Mektubu*, *Kendileriyle Savaşanlar* gibi kitapları yayımlandı. Aynı yıl Tolstoy'un 100. yaş kutlamaları dolayısıyla Sovyetler Birliği'ne gitti. Romain Rolland, H.G. Wells, Rainer Maria Rilke, Hermann Hesse, Sigmund Freud, Franz Werfel, Richard Strauss, Paul Valery, Arthur Schnitzler gibi isimlerle yakın dostlukları oldu. 1933 yılında Nazilerin yaktığı binlerce yasak kitap arasında Yahudi asıllı Zweig'in kitapları da vardı. 1934'te Salzburg'daki evinin Naziler tarafından aranması üzerine İngiltere'ye göç etmeye karar verdi. Ardından ilk kez Güney Amerika'ya gitti. Bu dönemde *Rotterdamlı Erasmus-Zaferi* ve *Trajedisi*, *İnsanlığın Yıldızının Parladığı Anlar*, *Castellio Calvin'e Karşı ya da Bir Vicdan Zorbalığına Karşı* gibi kitapları yayımlanan Zweig, 1937'de Salzburg ve Viyana'ya son kez gittikten sonra Paris, Londra gibi şehirlere uzun süreli seyahatler yaptı. 1938'de karısından boşandı, bir yıl sonra sekreteri Charlotte "Lotte" Altmann'la evlendi. Çift, önce Londra'ya daha sonra Bath'a yerleşti; Zweig, İngiliz vatandaşlığını aldı. Çeşitli konferanslara ve etkinliklere de katılarak New York'tan Şili'ye, Venezuela'dan Rio de Janeiro'ya birçok ülkeyi gezmeye devam etti, kısa süreli de olsa buralarda yaşadı. 1941'de otobiyografisi *Dünün Dünyası* yayımlandı. Aynı yıl Brezilya'da Petropolis şehrine taşındı. Savaşsız, birleşik bir Avrupa ideali peşindeki Zweig, İkinci Dünya Savaşı ve Nazi vahşeti karşısında büyük bir bunalıma girmişti. Avrupa'nın barbarlığa tamamen teslim olduğu yönündeki düşüncesini kafasından atamayan Zweig, üzerinde çalıştığı son eseri olan *Satranç*'i tamamladıktan kısa süre sonra, 22 Şubat 1942'de karısıyla birlikte yüksek dozda veronal alarak intihar etti.

Tanınmış roman yazarı R. dağlara yaptığı üç günlük dinlendirici kaçamaktan sabahın erken saatlerinde tekrar Viyana'ya dönüp tren garından bir gazete satın aldığında, tarihe şöyle bir göz atar atmaz bugünün doğum günü olduğunu farkına vardı. Hızla bunun kırk birinci doğum günü olduğunu düşündü ve bu saptama onu sevindirmede de, üzmedi de. Gazetenin hışırdayan sayfalarını üstünkörü çevirdi ve kiralık bir arabayla evine doğru yol aldı. Uşağı, onun yokluğunda iki ziyaretçinin geldiğini, ayrıca birkaç telefon eden kişi olduğunu belirtti ve bir tepsinin içinde birikmiş postaları getirdi. Gelenleri kayıtsızca gözden geçirdi, göndericileri ilgisini çeken birkaç zarfı açtı; tanımadığı bir el yazısıyla yazılmış ve epey kalın gözükken bir mektubu daha baştan kenara ayırdı. Bu arada çayı gelmişti, koltuğa rahatça yaslandı, bir kez daha gazeteyi ve bazı broşürleri karıştırdı; sonra bir puro yaktı ve nihayet kenara koyduğu mektubu eline aldı.

Bu, bir mektuptan ziyade bir müsvette gibi duran, tanı-

madığı, huzursuz bir kadının elinden çıkmış, aceleyle yazılmış yaklaşık iki düzine sayfaydı. İçinde ek bir not unutulmuş olmasın diye istemsizce zarfı bir kez daha yokladı. Fakat zarf boştu ve tıpkı kâğıtlardaki gibi onda da gönderenin adresi veya imza yoktu. Tuhaf, diye düşündü ve metni tekrar eline aldı. Hitap olarak, başlık olarak en tepede “Beni hiç tanımayan sana” yazısı duruyordu. Şaşkınlıkla durakladı: Kendisi mi kastediliyordu, hayalî bir insan mı? Merakı birden uyandı. Ve okumaya başladı:

* * *

Çocuğum dün öldü – üç gün, üç gece o küçük, narin hayatın ölümüyle cebelleştim, grip onun zavallı, sıcak bedenini ateşle titretirken kırk saat yatağının başucunda oturdum. Yanan alnına serinletici şeyler koydum, gece gündüz sakin durmayan, küçük ellerini tuttum. Üçüncü gece yığılıp kaldım. Gözlerim dayanamadı, ben fark etmeden kapanmışlar. Rahatsız koltukta üç ya da dört saat uyumuşum ve bu esnada ölüm onu almış. Tatlı, zavallı oğlan şimdi daracık çocuk yatağının içinde öldüğü andaki gibi öylece duruyor; sadece zekice bakan, koyu renk gözlerini kapatmışlar, ellerini beyaz fanilasının üstüne kıvrıp koymuşlar ve yatağın dört köşesinin üstünde dört mum yanıyor. Oraya bakmaya cesaret edemiyorum, kırmıldamaya cesaret edemiyorum, zira mumların alevi titredikçe yüzünden ve kapalı ağızından sanki hareket ediyorlarmışçasına gölgeler geçip gidiyor ve onun ölmediğini, tekrar uyanacağını, o berrak sesiyle, çocuk sevecenliğiyle bana bir şeyler söyleyeceğini sanabilirim. Fakat biliyorum, o öldü, bir kez daha umutlanmamak, bir kez daha hayal kırıklığına uğramamak için ona daha fazla bak-

mak istemiyorum. Biliyorum, biliyorum, çocuğum dün öldü – artık benim için dünyada sadece sen varsın, sadece sen, benim hakkımda hiçbir şey bilmeyen sen, bu sırada her şeyden bihaber oyun oynayan ya da eşyalarla ve insanlarla vakit öldüren sen. Sadece sen, beni hiç tanımayan ve her zaman sevdiğim.

Beşinci mumu aldım ve buraya, üzerinde sana yazdığım masaya yerleştirdim. Çünkü, ruhum avaz avaz bağırmanın, ölmüş çocuğumla baş başa kalamam ve bu dehşet dolu anlarda, her şeyim olmuş ve olan seninle konuşmayıp kiminle konuşabilirim ki! Belki seninle çok anlaşılır biçimde konuşamıyorum, belki de beni anlamıyorsun – kafam allak bullak, şakaklarım seğiriyor ve zonkluyor, her yerim öyle ağrıyor ki. Sanırım ateşim var, belki kapıdan kapıya usulca gezinip duran gribe yakalandım çoktan ki, öyleyse iyi olur, zira o zaman çocuğumla birlikte ben de giderim ve kendime karşı bir şeyler yapmak zorunda kalmam. Bazen gözlerim tamamen kararıyor, belki de bu mektubu tamamlayamayacağım bile – fakat seninle, seninle sevgilim, beni hiç tanımamış seninle bir kere, tek bir kerecik konuşmak için bütün gücümü toplayacağım.

Sadece seninle konuşmak, ilk defa sana her şeyi söylemek istiyorum; daima senin olan ve hiç bilmediğin bütün hayatımı bilmelisin. Fakat sırrımı ancak ben ölünce, bana artık cevap vermek zorunda olmadığında, şimdi her yerimi soğuktan ve sıcaktan öylesine titretip duran şey gerçekten sona erdiğinde öğrenmelisin. Yaşamaya devam edecek olursam, bu mektubu yırtıp atacağım ve her zaman sustuğum gibi susmaya devam edeceğim. Fakat mektubu ellerinde tutuyorsan, bil ki, burada bir ölü sana hayatını anlatıyor, gözlerinin açık olduğu ilk andan

son ana kadar senin olan hayatını. Sözlerim seni korkutmasın; bir ölü artık bir şey istemez, aşkı da, acımayı da, teselliği de istemez. Senden sadece tek bir şey istiyorum, sana doğru akıp giden acımın ifşa ettiği her şeye inanmanı. Her şeye inan, senden bir tek bunu rica ediyorum: İnsan biricik çocuğunun ölümü esnasında yalan söylemez.

Sana bütün hayatımı ifşa etmek istiyorum, gerçekte seni tanıdığım ilk günle başlayan o hayatı. Daha öncesi hatıralarımda bulamayacağım kadar bulanık ve belirsiz, bir mahzende tozlanmış, örümcek ağı bağlanmış, artık kalbimin hiç hatırlamadığı küflenmiş eşyalarla ve insanlarla dolu gibi. Sen geldiğinde ben on üç yaşındaydım ve şimdi oturduğün binada oturuyordum, bu mektubu, benim son nefesim olan bu mektubu ellerinde tuttuğün aynı binada, aynı koridorda oturuyordum, tam da senin evinin kapısının karşısındaki dairede. Elbette bizi artık hatırlamıyorsundur, bir Sayıştay görevlisinin zavallı dul eşini (daima yas kıyafetleri giyerdi) ve az gelişmiş, cılız çocuğu –çok sessizdik, küçük burjuva yoksulluğumuzun içinde kaybolmuştuk âdeta–; belki isimlerimizi de hiç duymamışsındır, zira kapımızın üstünde isimlik yoktu ve kimse gelmez, kimse bizi sormazdı. O zamandan bu yana o kadar uzun zaman geçti ki, on beş, on altı yıl, hayır, artık elbette hatırlamıyorsundur sevgilim ama ben, ah, ben her bir detayı tutkuyla hatırlıyorum, seni ilk kez duyduğüm, ilk kez gördüğüm günü, hayır, anı, bugün gibi biliyorum, gerçi dünya benim için o an başlamışken nasıl böyle olmasın ki. Sabret sevgilim, sana her şeyi, her şeyi en baştan anlatacağımdan beni çeyrek saat dinlemenin seni yormamasını rica ediyorum, ki bir ömür boyu seni sevmek beni yormamışken.

Sen binamıza taşınmadan önce, senin dairende çirkin, berbat, kavga arayan insanlar oturuyordu. Bilhassa kendileri gibi yoksul olan komşularının yoksulluğundan, bizim yoksulluğumuzdan nefret ediyorlardı, çünkü kendi sefilliklerini, proleter çığliklerini kimseyle paylaşmak istemiyorlardı. Adam bir ayyaştı ve karısını döverdi; geceleri sık sık devrilen sandalyelerin gümbürtüsüyle ve parçalanan tabakların sesleriyle uyanırdık, kadın bir keresinde, dayaktan kan içinde, darmadağın saçlarıyla merdivenlere koşturmuştu ve sarhoş adam, insanlar evlerinden çıkıp onu polis çağırarak tehdit edene kadar arkasından bağırap çağırılmıştı. Annem daha baştan onlarla her türlü ilişkiden kaçınmıştı ve bana da çocuklarıyla konuşmayı yasaklamıştı, ki bu yüzden her fırsatta benden intikam alırlardı. Bana sokakta rastladıklarında arkamdan küfürler ederlerdi, hatta bir keresinde bana o kadar sert bir kartopu fırlatmışlardı ki, alnımdan aşağıya kan sızmıştı. Bütün bina bu insanlardan ortak bir içgüdüyle nefret ediyordu, sonunda ansızın bir şey olup –sanırım adam bir hırsızlık nedeniyle hapse atılmıştı– pılılarını pırtılarını toplayıp taşındıklarında hepimiz derin bir nefes aldık. Kiralık ilanı binanın giriş kapısında birkaç gün asılı kaldı, sonra kaldırıldı ve kapıcı aracılığıyla bir yazarın, yalnız, sessiz bir beyin daireyi aldığı haberi hızla yayıldı. Adımı ilk kez o zaman duydum.

Birkaç gün içinde badanaacılar, boyacılar, temizlikçiler, duvar kâğıtçıları gelip, evi önceki sahiplerinin pisliğinden köşe bucak temizlemeye giriştiler; ev çekiçlendi, zonkladı, temizlendi ve kazındı fakat annem tüm bunlardan sadece mutluluk duyuyordu, karşı taraftaki pis düzensizliğin nihayet sona erdiğini söylüyordu. Taşınma esnasında

da senin yüzünü hâlâ görmemiştim: Tüm bu işler uşağının, o küçük, ciddi, kır saçlı, her şeyi baştan aşağıya ses-sizce, tam olarak idare eden soylulara özgü hizmetlinin gözetimi altında yapılıyordu. Hepimizi çok etkilemişti; öncelikle bir kenar mahallede bulunan binamızda böyle soylulara özgü bir uşak epey yeni bir şey olduğu için ve sonra da kendisini diğer hizmetlilerle bir tutmamasına ve dostça sohbetlere müsaade etmemesine rağmen herke-se karşı alışılmadık ölçüde nazik olduğu için. İlk günden itibaren annemi bir hanımefendiymişçesine selamlamış, hatta bana karşı bile cana yakın ve ciddi bir ifade sergile-mişti. Senin adını daima huşu içinde, özel bir saygıyla an-dığı görülüyordu – sana alışıldık hizmet ilişkilerinin öte-sinde bir bağlılık duyduğu hemen anlaşılıyordu. Bu yüz-den iyi kalpli, yaşlı Johann'ı, sürekli senin yanında olabil-mesini ve sana hizmet edebilmesini kıskanmama rağmen, ne çok sevmiştim.

Sana sevgilim, sana tüm bunları anlatıyorum, tüm bu küçük, neredeyse komik şeyleri ki, daha en baştan itiba-ren o çekingen, utangaç çocuk üzerinde, yani benim üye-rimde nasıl bir hâkimiyet kazanabildiğini anla. Daha biz-zat benim hayatıma girmeden önce üzerinde çoktan bir hale vardı; zenginlikten, farklılıktan ve gizemden oluşan bir etki alanı – biz, kenar mahalledeki o küçük binadaki herkes (sınırlı bir hayatı olan insanlar kapılarının önün-deki yeniliklere karşı her zaman meraklıdır) sabırsızlıkla senin taşınmanı bekliyorduk. Sana yönelik bu merakım, bir öğleden sonra okuldan eve gelip nakliye arabasını evin önünde görmemle nasıl da iyice tırmanmıştı. Hamallar ağır parçaların çoğunu yukarıya taşımışlar, şimdi de kü-çük eşyaları teker teker yukarıya götürüyorlardı; her şe-

ye hayran hayran bakmak üzere kapıda öylece durdum, zira her eşyan o güne kadar görmediğim kadar başkaydı; Hint tanrıları, İtalyan heykelleri, göz alıcı, kocaman tablolar vardı ve sonra nihayet hayal edemeyeceğim kadar çok sayıda ve güzel kitaplar da geldi. Hepsi kapının önüne yığıldı, uşak onları oradan alıyor ve tüylü bir toz alma fırçasıyla her birinin üstündeki tozları özenle temizliyordu. Sürekli büyüyen yığının etrafında merakla dolanıp duruyordum, uşak beni kovmuyordu ama teşvik de etmiyordu; dolayısıyla bazılarının hoş deri ciltlerini hissetmeyi çok istesem de hiçbirine el sürmeye cesaret edemedim. Kenardan, çekinerek sadece başlıkları görüyordum: Aralarında Fransızca, İngilizce ve anlamadığım başka dillerde olanlar vardı. Sanırım saatlerce her şeye bakabilirdim. Bu sırada annem içeriye çağırdı.

Daha seni tanımadan, bütün gece seni düşünmek zorunda kaldım. Ben sadece, hepsini her şeyden çok sevdiğim ve tekrar tekrar okuduğum bir düzine ucuz, lime lime olmuş karton ciltli kitaba sahiptim. Oysa şimdi, tüm bu şahane kitaplara sahip ve onları okumuş, tüm o dilleri bilen, onca zengin ve aynı zamanda bilgili insanın nasıl biri olacağı düşüncesi kafamdan çıkmıyordu. O bir sürü kitabın düşüncesiyle bir tür doğaüstü derin saygı beni sarmıştı. Seni gözümün önüne getirmeye çalıştım: Gözlüklü, yaşlı bir adamdın ve beyaz, uzun bir sakalın vardı, tıpkı coğrafya öğretmenimiz gibi ama ondan daha dostça, yakışıklı ve iyi huyluydun – seni zaten yaşlı bir adammışsın gibi düşünürken yakışıklı olman gerektiği fikrine daha o zamandan neden kapıldığımı bilmiyorum. Tam da o gece ve üstelik daha seni tanımamışken ilk defa hayalini kurmuştum.